

Journalismin totuudenmukaisuus – post doc -tutkimushanke

Loppuraportti Helsingin Sanomain säätiölle

Apurahansaaja: Aki Petteri Lehtinen, VTT, FM

8.3.2021

Apuraha 2017, summa 70 000 €, ajalle 1.7.2017 – 31.12.2020.

Käyttötarkoitus:

Helsingin Sanomain säätiö tuki Journalismin totuudenmukaisuus -tutkimushankettani kesällä 2017 myöntämällä kolmevuotisella apurahalla. Tutkimushankkeen oli tarkoitus jatkaa väitöskirjassani (*Journalismin objektiivisuus: pragmaattinen tietokäsitys ja relativismin haaste moniarvoisessa maailmassa, Helsingin yliopisto 2016*) aloittamaani viestinnänfilosofista journalismin tutkimusta pragmatistisen filosofian näkökulmasta. Hankkeen päätavoite on ollut hahmotella journalismille omaa filosofiaa ja tietokäsitystä, joiden varassa journalismi voitaisiin ymmärtää itsenäisenä tietokäytäntönä ja rajattuna tutkimuskohteena mediatutkimukselle. Journalismin ohjeissa (§ 8) esitetty vaatimus tiedonvälityksen totuudenmukaisuudesta piti selventää totuudenmukaisuuden käsitettä tarkastelemalla. Hankkeen motiivina oli käsitteellisen selkeyttämisen lisäksi tarjota journalismille välineitä parantaa yleisöjen luottamussuhdetta laatujournalismiin. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi olen julkaissut tutkimustani käsitteleviä artikkeleja ja blogeja myös muihin kuin akateemisiin julkaisuihin. Journalismin totuudenmukaisuus -tietokirjan käsikirjoituksen tuli kehittyä artikkelijulkaisujen myötä, ja näin on myös tapahtunut.

Keskeiset tulokset:

Tutkimukseni mukaan perinteisiä filosofisia totuusteorioita ei voi sellaisinaan soveltaa journalismin kaltaiseen ajankohtaistiedon tuottajaan. Kuitenkin pragmatistinen filosofia, joka keskittyy käytäntöön ja toimintaan sekä lähtee liikkeelle ”käytännöllisestä lähtökohdasta”, pystyy tarjoamaan journalismiin sovellettuna tärkeitä käsitteellisiä välineitä journalismin parempaan ymmärtämiseen ja siten journalismin ja sen tutkimuksen harjoittamiseen. Totuudenmukaisuus ei voi yksinkertaisesti tarkoittaa esimerkiksi uutisen ”vastaavuutta” sen ulkopuolisen todellisuuden kanssa, koska journalismissa vaikuttavat monet inhimilliset toiminnot kuten aiheenrajaus, tulkinta ja aktiivista journalistista tutkimusprosessia ohjaavat, Journalistin ohjeiden ja uutiskriteerien kaltaiset normit. Pragmatistinen näkökulma sallii inhimillisen osan journalistisessa tiedossa lankeamatta kuitenkaan postmoderniin kaikki käy -relativismiin eli säilyen realistisena ja totuudenmukaisuuden säilyttävänä.

Keskeistä on ymmärtää journalistinen tieto tiedonhankinnan eli pragmatistisesti ottaen aktiivisen tiedollisen tutkimuksen näkökulmasta. Tällöin huomio keskittyy journalismin menetelmään, jota kutsun Stephen J. A. Wardin tavoin pragmaattiseksi objektiivisuudeksi. Pragmaattinen objektiivisuus edellyttää yhtäältä journalistin objektiivista asennetta ja toisaalta objektiivisia tiedonhankinnan menetelmiä, joita käsitelen hankejulkaisuissani (ks. alla). Totuudenmukaisuus asettuu ”pragmaattisen objektiivisuuden” kautta journalistisen tiedonhankinnan tavoitteeksi, mutta käsitettä voidaan rikastuttaa myös itsessään hahmottelemalla totuudenmukaisuuden asteita suhteessa todistusaineistoon

sekä toisaalta juttutyypin ilmoittamalla. Myös mielipiteellisempien pääkirjoitusten, kolumnien ja blogien on perustuttava totuudenmukaiseen tietoon ollakseen journalismia.

Tutkimusprosessi:

Olen lukenut suuren määrän filosofista ja viestinnän alaan kuuluvaa lähdekirjallisuutta, koska suoraa tutkimusaineistoa ”journalismin filosofiasta” ei ole juuri saatavilla Suomessa eikä kansainvälisestääkään. Sitten olen soveltanut filosofista (enimmäkseen pragmatistista) käsittevälineistöä ja teorioita journalismin käytäntöön ja sitä käsittelevään journalismin tutkimukseen. Käytän alla listaamiani julkaisujani aineistona aihetta käsittelevään tietokirjaan, jonka käsikirjoitus valmistuu kesään mennessä kustantajien vertaisarviointia varten.

Toistaiseksi tekemäni tutkimus sekä siihen liittyvät julkaisut osoittavat, että journalismin totuudenmukaisuutta voitaisiin kenties tarkastella myös pluralistisen totuuskäsityksen valossa. Tämä tarkoittaisi, että Ludwig Wittgensteinin myöhäisfilosofiaa seuraten olisi mahdollista hahmotella journalismin totuudenmukaisuus kattokäsitteeksi erilaisille totuusteorioille, joita voisi käyttää totuudenmukaisuuden osatekijöiden arvioimiseen käytettävänä kriteereinä tiedonhankintaprosessin aikana. Olen paraikaa kirjoittamassa aiheesta artikkelia sekä tekemässä toista väitöskirjaani, tällä kertaa teoreettisen filosofian oppiaineessa Helsingin yliopistossa. Ensimmäisen väitöskirjani tein viestinnän oppiaineessa Helsingin yliopistossa. Tulen mainitsemaan Helsingin Sanomien säätiön myös toisen väitöskirjani tukijana julkaisuissa, joita ryhdyn tekemään tästä aiheesta heti tietokirjakäsikirjoituksen valmistuttua tulevana kesänä 2021. Pystyn suorittamaan väitöskirjan edellyttämät jatko-opinnot pitkälti julkaisemalla aihetta koskevia artikkeleita, joista kokoaan lähivuosina artikkeliväitöskirjan (ensimmäinen väitöskirja oli monografia).

Tutkimusjulkaisut:

Journalismin totuudenmukaisuus -tietokirja (tulossa 2022).

Media & viestintä (3/2020):

- Journalismin totuudenmukaisuus: luottamussuhde yleisöjen kanssa

niin & näin (tulossa 3/2021):

- Journalismi ja totuudenmukaisuus: representaatioista tutkimukseen

Tieteessä tapahtuu (2/2019):

- Sisältöä totuudenmukaisuudelle

Kanava:

- Totuudenmukaisuus on journalismin uskottavuuden mitta (5/2017)
- Vietnamin vapautuva ääni (1/2018)

Tiedetoimittaja:

- Tutkittu tieto (1/2021)
- Mistä kieli tulee ihmiseen (2/2021)
- Väärinymmärryksiä: miten voisimme puhua ja kuunnella paremmin (3/2020)
- Representaatio ja todellisuus (2/2021)
- Tiedejournalismi ja tieteen tiedotus (4/2020)
- Tilapäinen totuus totuudenmukaisuudesta (4/2019)
- Tarinallisuus ja totuudenmukaisuus (3/2020)
- Tiedeviestinnän totuudenmukaisuus ja valeuutiset (3/2020)
- Kertomuksen keinoin (3/2020)
- Kertomuksen vaarat (3/2020)
- Kuinka ajatukset syntyvät (2/2020)
- Viheliäs tiede (2/2020)

Kritiikin uutiset:

- Kriittinen ajattelu informaatiotulvassa (tulossa 2021)
- Totuus muuttuu totuudenmukaisuudeksi (14.8.2017)

Etiikka.fi:

- Aito journalismi on totuudenmukaista

Helsingin Sanomain säätiö (totuudenjalkeisyys.fi):

- Totta vai tarua
- Nykyisyyden jälkeinen aika
- Asenteella objektiivisesti

Yliopisto:

- Tuntematon mieli (tulossa 2021)
- Tekniikan filosofia (tulossa 2021)
- Mitä on liberalismi (8/2020)
- Kuka maailmaa hallitsee? (8/2020)
- Mistä kieli meihin tulee (9/2020)
- Tieteen vapaus ja tutkijan sanavapaus (6/2020)
- Tom Phillipsin totuus (5/2020)
- Mitä on ideologia? (4/2020)
- Viestintää Kiinan verkossa (3/2020)
- Liberaali demokratia ja sananvapaus (2/2020)
- Ihmismielen sosiaalisuus (2/2019)
- Skeptisismi ja totuudenmukaisuus (8/2018)
- Vaarallinen sananvapaus (6/2018)
- Uutisissa valheita, valheista uutisia (4/2018)
- Euroopan porteilla (4/2018)

- Totuudenmukaisuuden historia (3/2018)
- Journalistiliiton historia (2/2018)
- Sananvapauden rajat (1/2018)
- Vihapuheen pauloissa (8/2017)
- Dilemman filosofinen historia (6/2017)
- Tiedontuojat (5/2017)
- Oppikirja Suomessa (4/2017)
- Michael Schudson -haastattelu (4/2017)
- Totuudenjälkeinen aika / prof. Esa Väliverronen (3/2017)

Kaltio:

- Media Guide. Media Literacy for Adults (3/2020)
- Kritiikki katsoo peiliin (3/2020)

Särö:

- Tietokirjallisuuden totuudenmukaisuus (2/2018)

Huomautus väliraportista:

Lähetin Helsingin Sanomain säätiölle kesäkuussa 2018 väliraportin, koska apuraha maksettiin kahdessa osassa. Tässä loppuraportissa on ilmoitettu kaikki julkaisut, myös väliraportissa mainitut. Kuten yllä mainittu, tämä loppuraportti täydentyy vielä Journalismin totuudenmukaisuus -tietokirjan lähettämällä Helsingin Sanomain säätiölle kirjan valmistuttua sekä vertaisarvioidulla julkaisulla *Journalism*-lehdessä.